

TOEKOMSTPERSPECTIEVEN VOOR LANDBOUW OP NATTE VEENGRONDEN

Theo Vogelzang

Volgens enkele vroegere nota's van de regering, zoals de Vijfde Nota Ruimtelijke Ordening en SGR-2, moet de landbouw in een deel van het Westelijke Veenweidegebied in de toekomst met een hoger waterpeil (tot 35 cm beneden maaiveld) rekening houden. Het verhogen van het waterpeil wordt nodig gevonden om het tempo van de bodemdaling af te remmen. Op verzoek van het Ministerie van LNV deed het LEI onderzoek naar de consequenties van deze peilverhoging. Uitgangspunt van de studie is dat een peilverhoging van 60 naar 35 cm (in vervolg 'landbouw op natte veengronden' genoemd) beneden maaiveld zodanige consequenties voor de bedrijfsvoering heeft, dat systeeminnovaties en extra financiële steun op bedrijfs- en gebiedsniveau nodig zijn om het Veenweidebedrijf en de daarmee verbonden natuur- en landschapswaarden op termijn te laten overleven. Het onderzoek kende als doelstellingen:

- het zoeken naar nieuwe economisch rendabele bedrijfssystemen;
- het verkrijgen van inzicht in mogelijke (beleids)instrumenten om actoren in veenweidegebieden te faciliteren om te komen tot gebieds- en bedrijfssystemen;
- het verkrijgen van zicht op institutionele vernieuwingen die energie vrij maken bij burgers, boeren en beleidsmakers voor het ontwikkelen van nieuwe concepten.

Na inventarisatie van de ontwikkelingen in de regio's van het Westelijke Veenweidegebied is besloten het onderzoek te richten op het gebied De Venen ten noorden van Woerden.

Probleem- en actorenanalyse

De situatie van de landbouw in het Westelijke Veenweidegebied is niet gemakkelijk. Overheden en maatschappelijke organisaties hebben claims op het gebied gelegd, variërend van natuur- en landschapsbeheer tot rust, ruimte en recreatie. De landbouw wordt daarnaast geconfronteerd met teruglopende inkomens en een versnelde uitstoot van bedrijven. Vrijwel alle betrokken gebiedspartijen maken zich ernstig zorgen over de toekomst van de landbouw in het gebied. De aangedragen oplossingen lopen nogal uiteen. Er is nog veel discussie over gewenste waterpeilen en de gevolgen daarvan, zodat het moeilijk is concrete maatregelen te nemen met voldoende draagvlak. In het gebied zijn veel partijen actief, maar (vrijwel) zonder een geïnstitutionaliseerde dialoog met relevante spelregels tussen deze partijen. Er is behoefte aan een 'gebiedsautoriteit' voor het hele Westelijke Veenweidegebied, die met gezag en draagvlak de gebiedsproblemen te lijf gaat. Deze autoriteit kan het proces regisseren en met betrokken partijen zoeken naar oplossingen. Deze liggen voor een groot deel in het financiële vlak. Een gebiedsautoriteit kan goed werk verrichten door bestaande geldstromen te bundelen en gericht toe te delen aan de verschillende functies in het gebied. Een goede stap is gezet met de ondertekening van de 'Agenda voor de Westelijke Veenweidegebieden' afgelopen week door rijk, provincies, gemeenten en waterschappen. De Agenda bevat een aantal gezamenlijke voornemens rondom het beheer van water en landschap en terugdringing van de bodemdaling.

Het bedrijfssysteem Landbouw op natte veengronden

Van oudsher kent de landbouw in de Westelijke Veenweidegebieden (bijna uitsluitend melkveehouderij) natuurlijke beperkingen. Om die te ondervangen zijn in de vorige eeuw verbeteringen doorgevoerd, zoals verlaging van het slootpeil. Daardoor konden boeren in het voorjaar eerder het land op, kwam grasgroei sneller op gang en werden de opbrengsten hoger. Uit het onderzoek blijkt dat slootpeilverhoging van 60 naar 35 cm beneden maaiveld tot een duidelijke inkomensdaling leidt van zo'n € 200 per hectare voor een bedrijf van gemiddelde grootte. Dat verandert niet veel als bedrijven wat groter, kleiner, intensiever of extensiever zijn. De beste oplossing om een peilverhoging het hoofd te bieden, verschilt tussen bedrijven en is onder meer afhankelijk van het aandeel van de grond dat met een hoog peil te maken krijgt, de intensiteit van de productie en de levensfase van het bedrijf. Tot de mogelijkheden horen onder andere een extensive-

ring door gedeeltelijke verhuur van het melkquotum en een intensivering door verkoop van de niet-rendabele grond.

Institutionele arrangementen en gebiedscontracten

Om de inkomensdaling voor melkveehouders te compenseren is gekeken naar mogelijke samenwerkings- en financieringsconstructies (zogenoemde institutionele arrangementen of gebiedscontracten). Grondslag voor het afsluiten van zo'n contract is de inkomstenderving bij melkveehouders. Ook kan gedacht worden aan andere beloningsvormen, zoals het overdragen van melk- en mestrechten aan ondernemers die bereid zijn om op een deel van hun grond met een hoger waterpeil te boeren. Ook is het mogelijk de blauwe dienst 'landbouw op natte veengronden' in te kaderen in een meer omvattend gebiedscontract. De provincies moeten hierbij het voortouw nemen. Onderdeel van dit contract kan zijn bestaande geldstromen in het gebied te bundelen en functies en actoren op basis van hun eigen waarde voor het gebied te belonen. Een gebiedscontract is een schriftelijke overeenkomst tussen een regionale overheid en private gebiedspartijen, waarin partijen zich vastleggen op het leveren van een (tegen)prestatie. Een gebiedscontract veronderstelt een gezamenlijke wens om verplichtingen aan te gaan. Mogelijke prestaties van de grondgebruikers, veelal agrariërs, zijn beheer, onderhoud, inrichting, bescherming, bedrijfsinpassing en -aanpassing. Hierbij gaat het om prestaties die uitsteken boven het niveau van een Goede Landbouw Praktijk. De prestaties van overheden kunnen bestaan uit geld en bestuursbevoegdheden. Een gebiedscontract rond landbouw op natte veengronden kan het volgende omvatten:

1. verder onderzoek naar het tegengaan van de inklinking van het veen, gestimuleerd en gefinancierd door de overheid;
2. hoger peil vergoeden door premies per hectare;
3. agrarisch natuurbeheer (extra) belonen als groene dienst via de SAN- of SN-regeling uit het Programma Beheer;
4. sloten uitdiepen voor verbetering waterkwaliteit met als compensatie vrijstelling van onderdelen van de waterschapsheffing;
5. het instellen van een landschapsfonds, deels gevoed door de overheid. Het Groenfonds Midden-Delfland kan hierbij als voorbeeld dienen.

Conclusies en aanbevelingen

Er zijn in De Venen mogelijkheden voor het afsluiten van een gebiedscontract voor landbouw op natte veengronden. Grondslag daarvoor is de inkomstenderving bij melkveehouders en het aanbieden van diensten. De overheid dient voor De Venen concreet aan te geven aan welke groenblauwe diensten behoefte is. Agrariërs kunnen op basis hiervan een concreet aanbod doen in het kader van een gebiedscontract. De overheid moet financieel garant staan en langjarige contracten afsluiten met betrokken ondernemers. Overwogen dient te worden om de blauwe dienst 'landbouw op natte veengronden' in te kaderen in een meer omvattend gebiedscontract in De Venen. Er zijn tal van actoren die hierbij belang hebben. De betrokken provincies moeten het voortouw in dit proces nemen. Onderdeel van het gebiedscontract kan zijn het bundelen van bestaande geldstromen in het gebied en vervolgens functies en actoren op basis van hun gebiedswaarde te belonen. Aanbevolen wordt om in De Venen meer onderzoek te doen naar (on)mogelijkheden van een bedrijfssysteem voor landbouw op natte veengronden. Hierbij kan ook nagedacht worden over de ruimtelijke locatie van een dergelijk bedrijfssysteem in het gebied.

Meer informatie:

Rapport 3.04.10 *Boeren op hoog water; Over de toekomstperspectieven voor landbouw op natte veengronden in het Groene Hart*